

Συγγραφέας

Media: ΤΑ ΝΕΑ
ΣΑΒΒΑΤΟΚΥΡΙΑΚΟ

Page: 1,18-19

Published at: 16-09-2023

Author:

Surface: 1805.54
cm²

Circulation: 24590

Subjects:

**ΣΩΤΗΡΗΣ
ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ**
Συγγραφέας
Σ. 18-19

«Πόσες φορές θα πούμε ακόμα ποιος θα μας σώσει απ' τους σωτήρες;»

Με αφορμή το τελευταίο βραβευμένο του μυθιστόρημα και τη νέα του συλλογή διηγημάτων, ο συγγραφέας μιλάει για τον Έλληνα που θέλει να διερευνήσει στα έργα του

ΤΟΥ ΝΙΚΟΥ ΚΟΥΡΜΟΥΛΗ

Ο Σωτήρης Δημητρίου είναι από τους σημαντικότερους εν ζωή λογοτέχνες στη χώρα μας. Μια Κιβωτός θα λέγαμε του λόγου και του τόπου. Το προηγούμενο του έργο «Ουρανός απ' άλλους τόπους» (Πατάκης) τιμήθηκε με το Κρατικό Βραβείο Μυθιστορήματος 2022. Με την καινούργια συλλογή διηγημάτων του «Μια Μαρίνα Τζάφου» (Πατάκης) επιστρέφει ξανά στο διήγημα, θέτοντας τα μεγάλα ερωτήματα του ανθρώπου που πητάει και προσπαθεί να ανορθωθεί ξανά. Στην εκ βαθέων συνέντευξη που ακολουθεί, ο συγγραφέας ξετυλίγει την πολύτιμη σκέψη του.

Αυτή η πρωτογενής αγάπη που έχετε για τις λέξεις πώς αναρριχήθηκε εντός σας;
Ποιτική η ερώτηση, ας την προσεγγίσουμε παρομοίως. Το σώμα, απ' τη θλιπτή, αλλά η ψυχική του νεογνού τρέφεται απ' τη φωνή της μάνας. Δεν μπορεί δυστυχώς να αποδοθεί η μαγευτική προσωδία των γυναικών στα χωριά της Μουργκάνας. Το χρυσό μέλι που στάλαζε από εκείνα τα στόματα. Νιώθει ο αναγνώστης αυτήν την τέρψη στο μυθιστόρημα «Ουρανός απ' άλλους τόπους» έστω και χωρίς τον ουρανό ήχο της αφηγήτριας. Και βέβαια, εκ παραλλήλου, απ' το τραγούδι της φύσεως, πριν από τους μηχανικούς ήχους.

Με ποιο τρόπο η συγγραφή εισήλθε στην ύπαρξή σας;
Ως θάμβος εκ του μητρικού και φυσικού ήχου και κάποια στιγμή ως ανταπόδοση. Το διαρκές παιχνίδι της γοητείας και της μαγανείας. Παίρνεις - δίνεις.

Οι άνθρωποι των συνόρων έχουν ισχυρή αντίληψη της Ιστορίας. Εσάς πώς σας διαμόρφωσε αυτό;
Πράγματι, στα σύνορα η Ιστορία αντιβόα, επικρέμαται. Τα παιδικά καλοκαίρια στο χωριό μου, την Πόβλα, ήταν μια συνεχής μαθητεία - εκτός πολλών άλλων - και στη βιωμένη ιστορία, τη μικροϊστορία. Εβαζαν φωτιά οι κτηνοτρόφοι ένθεν κι ένθεν των συνόρων για να δημιουργήσουν βοσκοτόπια και νόμιζα πως έρχεται από την Αλβανία φωτιά να κάψει το χωριό. Λέει η παροιμία πως χωράφι στο ποτάμι και χωριό στο σύνορο δεν κάνουν προκοπή. Ίσως όμως συντείνουν σε άλλες προκοπές, εκτός της βιωτής.

Σωτήρης Δημητρίου
«Ουρανός απ' άλλους τόπους»
Εκδ. Πατάκη
Σελ. 584, 22 ευρώ

«Μια Μαρίνα Τζάφου»
Εκδ. Πατάκη
Σελ. 432, 21 ευρώ

Τι σημαίνει για εσάς η έννοια της ρίζας;
Το δέντρο χωρίς τις ρίζες ξεραίνεται. Ρίζα για μένα - άκρως διασταλτικά - είναι το αεράκι που κάνει τα φυλλώματα να θροΐζουν. Νιώθω πως είναι το ίδιο αεράκι που αενάως κάνει τον γύρο της γης, πάει κι έρχεται. Κάτι κράτησε από τις παρείες των προγόνων που μας το μεταγγίζει, κάτι θα κρατήσει κι από εμάς για τους επερχόμενους.

Ποιες αξίες πουλήσαμε φθνή για να γίνουμε «μοντέρνοι»; Μαζί με την ωφέλεια της προόδου αίφνης ερωτευθήκαμε την ευκολία, την ασφαιρότητα;

Επικαλούνται οι άνθρωποι τη φτώχεια. Όμως κάθε τόπος έχει τον τρόπο να ζήσει τους αυτόχθονες. Η φτώχεια μάλλον βρίσκεται στον νου. Μάλλον από πνευματική νωθρότητα και μμητισμό ανταλλάξαμε τα ανεκτίμητα μπρώρα μας με αγοραία αγαθά. Αλλά τι να κάνουμε, μπορεί αυτά να είναι η φορά των ανθρώπων, ποιος ξέρει γιατί.

Ποιοι είναι ο Έλληνας που κυρίως θέλετε να διερευνήσετε στα έργα σας;

Ας πούμε, αυτός που δεν έχει ιδέα από τέχνη, από λογοτεχνία, που δεν πέρασε από εγκύκλια μόρφωση. Ας το κάνουμε εικόνα. Μια γριούλα περασμένων καιρών στο μισόσβηστο τζάκι μιας ελάχιστης κάμαρας, χειμώνα, αζημέρωτα, να πιάνει κουβέντα με τους τόπους που όργωσαν τα κοριτσίστικα πόδια της. Πλαγιές, λόφοι, λάκκοι, ρέματα, αμπέλια είχαν στο χωριό όνομα. Πιάνει κουβέντα με τη Θελεσουριά, την Κουτσουπιά, το Μελίσι, τις Βαρβάρες, τη Φέρα, τον Μαυροβιρό. Πιάνει κουβέντα επίσης με τους βρικόλακους, τα πειρασμικά και τα ισκιώματα που κατοικούσαν σ' αυτούς τους τόπους. Πιάνει κουβέντα με τους χαμένους στην ξενιτιά, με τα μνήματα στο Κουρί, αλλά και με την Παναγία, με

τον ουρανό. Μια τρεμίζουσα πνευματική και ψυχική κατάσταση είναι κυρίως αυτός ο Έλληνας.

Πώς ξεκίνησε ο «Ουρανός απ' άλλους τόπους»;

Αυτή η γριούλα που κουκουβίζει αζημέρωτα, λάμνουσα σε μια αρχέγονη ποιητικότητα. Τον «Ουρανό...» άτυπα τον γράφω από παιδί και παραδόξως ξεκίνησε από αποστροφή στη μητρική γλώσσα. Πολύ αργά, σε μεστή πια ηλικία, η απέχθεια μεταβλήθηκε σε θάμβος που πια με ακολουθεί κατά πόδας.

Ενας κόσμος γυναικών χωρίς παιδική ηλικία. Αυτό που λέμε καταπίεση σήμερα, πώς το ένιωθαν τότε;

Ορθή η επισήμανση, πράγματι χωρίς παιδική ηλικία, από πέντε χρονών βαρυσούλες, για να το πούμε με μια λέξη τους. Κι ούτε ένα καλύτερο βλέμμα, μια στιγμή ψυχικής μέριμνας απ' τους γονείς. «Εναν τενεκέ κάτουρο» έκαναν απ' τον τρόπο του πατέρα, για να το πούμε με μια φράση τους. Δεν ήξεραν βέβαια και οι γονείς. Και πού να μάθαιναν, οι δικές τους ζωές ήταν σκληρότερες. Απορία γεννά πάντως πώς σ' αυτόν τον ζόφο άνηψε αυτή η λαμπρή γλώσσα. Αλλά μάλλον δεν θα ήταν μόνο ζόφος.

Μέχρι τα βαθιά γεράματα η πρωταγωνίστρια, η Αλέξη, κουβαλά τη δολοφονία της μάνας από τους αντάρτες. Πώς βιώνεται η πληγή του Εμφυλίου;

Τουλάχιστον στα χωριά της Μουργκάνας, που ξέρω από πρώτο χέρι, η σκληρή, ξενητεμένη ζωή - για να το πούμε μεταφορικά - μοιάζει παράδεισος μπροστά στον τρόμο του ανταρτοπόλεμου. Ανταρτοπόλεμο τον ονομάζει η παθούσα ηρωίδα του βιβλίου, δεν τον εξωραΐζει. Εκατό ετών πλέον, μπαίνει και βγαίνει στην τερατώδη μνήμη αυτού του πολέμου. «Βρες τόπο να κρύψεις τη μανούλα σου, παιδάκι μου», μου λέει, «να μην τον ξέρει κανένας. Θα 'ρθουν οι αντάρτες και θα μας σφάξουν σαν τ' αρνιά». Εννοεί φυσικά τους αυτόκλητους σωτήρες εκείνης της εποχής, τους εχθρούς της δημοκρατίας. Και αναρωτιέμαι πόσες φορές θα πούμε ακόμα ποιος θα μας σώσει απ' τους σωτήρες. Δεν επινόησα κάτι μυθολογικό.

Σωτήρης Δημητρίου

Αφέθηκα στον διά βίου θρήνο της πρώι-
δας που δεν καταλάγιασε στο ελάχιστο ο
χρόνος. Θρήνος που θα την ακολουθήσει
ως το μνήμα εξαιτίας ορισμένων ανόπτων
ιδεοληπτικών.

**Καθ' όλη τη διάρκεια του βιβλίου ξεδι-
πλώνετε τον προφορικό πολιτισμό. Τρα-
γούδια, παραμυθίες, θρησκευτικότητα,
δεισιδαιμονίες κ.λπ. Τι αντλείτε από εκεί;**

Όλα αυτά είναι τέλεια γλυμμένα βότσαλα αι-
ώνων στο ποτάμι της γλώσσας. Δεν υπάρχει
πίσω τους η κόπωση και η ματαιοδοξία τού
ενός δημιουργού, πλάστηκαν από γενεές
επί γενεών με κύρια επιδίωξη την παιγι-
ώδη αλήθεια. Μια παροιμία δεν λαμπραίνει
μόνο τη σελίδα, λαμπραίνει το βιβλίο. Και
κατά κανόνα η παροιμία, αν είμαστε
ειλικρινείς, είναι μάλλον σπουδαιότερη απ'
όλο το βιβλίο. Δυστυχώς η δημόδης μίτρα,
ας την πούμε, δημιουργίας νόστιμου λόγω
χάθηκε μαζί μ' αυτόν τον πολιτισμό. Τι μπέκε
στη θέση της; Όλοι τα ακούμε καθημερινά.
Απλοϊκή खुδαίτητα. Καλή απόλαυση λοιπόν
και καλή συνέχεια, για να θυμηθούμε δυο
διαμαντάκια αυτού του λόγου.

**Το τελευταίο σας βιβλίο που κυκλοφό-
ρησε πρόσφατα είναι μια πολυσέλιδη
συλλογή διηγημάτων. Τι σημαίνει για
εσάς το διήγημα ως σώμα λόγου και γιατί
επιστρέφετε;**

Με το διήγημα περιτρέχουμε τάχιστα πά-
μυλλες στρώσεις βίου. Είναι κυρίως δουλειά
αφαιρέσεως και εκ παραλλήλου πυκνώσεως.
Το διήγημα εκτιμά τη νοημοσύνη του ανα-
γνώστη, του μεταβιβάζει μέρος της δουλειάς,
τον κάνει κάπως συνδημιουργό. Ο δημιου-
ργός απλώς δείχνει. Για να συνδέσουμε το
διήγημα με τον δημόδη τρόπο, να πούμε πως
δεν υπάρχει σ' αυτόν σχοινοτενής δημιου-
ργία παρά ως εξαίρεση. Λαμπρό παράδειγμα,
οι μεσελέδες, που θα πει αστείες ιστορίες.
Δυο τρεις φράσεις μεταδίδουν ακαριαία
σχεδόν διαχρονικές αλήθειες.

**Αυτή η τοιογραφία ιστοριών περιλαμβά-
νει κυρίως ανθρώπους πτημένους, όπως
λέγεται. Ποια είναι τα κύρια χαρακτηρι-
στικά αυτών και πώς διαμορφώνονται
μέσα σας;**

Ηττημένοι – χωρίς ή αργά – είμαστε όλοι μας.
Την πανωλεθρία όλοι μας θα την υποστού-
με. Απλώς μάλλον αρκετοί απ' τους δικούς
μου πτημένους είναι χωρίς προσωπεία,
χωρίς κοινωνικές πονηρίες, χωρίς άμυνες
στο άλγος, ανεπιτήδειοι. Ίσως έχουν κάτι
από ιερότητα, για να πούμε και τη μεγα-
λοστομία μας.

**Ο Ξενιτερός παίζει σημαντικό ρόλο στα
διηγήματά σας όπως και στον «Ουρα-
νό...». Οι άνθρωποι για ποιους λόγους
έφευγαν;**

«Οι διαφορές των κομμάτων είναι ασήμαντες και προσχηματικές»

Τι σημαίνει για εσάς λογοτεχνία σήμερα;

Λογοτεχνία σήμερα αλλά και χθες και αύριο είναι πρω-
τίστως ψυχική και πνευματική ευχαρίστηση, για να μην
πούμε πως η καλύτερη εκδοχή της επιδρά και στο σώμα.
Αν ευχαριστηθεί το αφτί, αυτό κατόπιν έχει τους τρόπους
να αρδεύσει το εσωτερικό τοπίο μας. Και για να πούμε και
το τοπίό μας κάθε μέρα, νέοι άνθρωποι ανακαλύπτουν
ξανά τους νόμους της τέχνης όπως είχε πει ο ποιητής
Ελιοτ. Ανευ ορίων. Ατέρμων κοιλίας όσο υπάρχει το είδος.

**Η πολιτική ποιο ρόλο έχει παίξει στη ζωή σας; Σήμερα
τι βλέπετε;**

Η πολιτική ως έχει σήμερα, ίσως είναι ο ορισμός της
περμπήσεως. Οι δε πολιτικοί – ιδίως αυτοί απ' τα τζάκια,
οι κληρονομικά δικάφοι – περιφέρονται σαν δίανοι. Παρα-
φουσκώνουν δε όταν έχουν ως μη οφείλουν και όραμα.

Είπε

*Η φτώχεια κατά
κανόνα είναι
στο μυαλό. Εννιά
στα δέκα απ' τα
υλικά αγαθά
όχι μόνο δεν
ωφελούν, αλλά
κάνουν και ζημιά*

*Το διήγημα
εκτιμά
τη νοημοσύνη
του αναγνώστη,
του μεταβιβάζει
μέρος της
δουλειάς,
τον κάνει κάπως
συνδημιουργό.
Ο δημιουργός
απλώς δείχνει*

Δεν νομιζώ πως φταίει η φτώχεια. Η φτώ-
χεια κατά κανόνα είναι στο μυαλό. Εννιά
στα δέκα απ' τα υλικά αγαθά όχι μόνο δεν
ωφελούν, αλλά κάνουν και ζημιά. Μετά τον
πόλεμο, το κράτος έδωσε στα συνοριακά
χωριά της Μουργκάνας καμπίσιο τόπο –
δηλαδή πλούτο – για να μεταφερθούμε. Τα
χωριά το αρνήθηκαν. Αλλά σχεδόν αμέσως
έφυγαν προτροπάδην για Γερμανίες και
Αθίνες. Ίσως κουβαλάμε κάποιο σύνδρομο
Οδυσσέως, ως το πούμε, ή κάποιο σύνδρομο
ευκολίας και υπαλληλίας που από τότε
άρχισε να σκάει μύτη.

**Πρόσφατα εξετάζεται ξανά το ζήτημα της
ντοπιολαλίας. Άλλοι τη λοιδορούν, άλλοι
τη σπώνουν σαν ασπίδα και κρύβονται
πίσω της. Πρώτον, κάτω από ποιους
όρους συμφωνείτε ή όχι με τη λέξη; Και
δεύτερον, επειδή βλέπουμε αρκετούς
νέους συγγραφείς να επιστρέφουν στα
ελληνικά των ιδιαίτερων πατρίδων τους,
τι χρειάζεται για να θεριμίσει γνήσια μέσα
στον συγγραφέα η σύνδεση με την παρά-
δοση;**

Υπάρχουν ντοπιολαλίες και ντοπιολαλίες.
Δεν μεταφέρονται όλες στον πεζό λόγο.
Ακόμα και ντοπιολαλίες που προσφέρο-
νται, όπως το νότιο πεπειρωτικό ιδίωμα, αν
μεταφερθούν επακριβώς, μάλλον θα καταλή-
ξουν καρικατούρα. Πάντα πίσω υπάρχει το
χέρι του δημιουργού που διακρίνει, κρίνει,
παραλλάσσει, επιλέγει, συνδυάζει. Αλλά
το νότιο πεπειρωτικό ιδίωμα με τα ανοιχτά
φωνήεντα και την απάλειψη χασμωιδίων και
συγκοπών, στο οποίο είναι γραμμένος ο
«Ουρανός...», είναι απλά, εικονοφόρα, προ-
σφοδιακά ελληνικά. Δεν είναι ντοπιολαλιά.
Η γλώσσα στη «Γυναίκα της Ζάκυθος», η
γλώσσα του Μακρυγιάννη είναι ντοπιολαλιά;
Όχι, είναι ποιητικά ελληνικά. Ποιος ισχυρί-
ζεται δε πως δεν καταλαβαίνει το δημοτικό
τραγούδι; Στον «Ουρανό...» αυτό το τραγούδι
είναι απλωμένο σε πρόζα. Που παραδόξως
και παρά τη ρήση του Σεφέρη χορεύει πολύ
καλά. Όσο γι' αυτούς που λοιδορούν αυτόν
τον γλωσσικό τρόπο, ισχύει η δημόδης πα-
ροιμία «εγελούσανε μαζί μου, έσκασα κι εγώ
στα γέλια». Τι άλλο, δημόδης, διότι αυτοί
που τη λοιδορούν, μόνο να ψελίσουν κάτι
πληκτικά μπορούν στα σημερινά ελληνικά.

